

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Зникнення безвісти військовослужбовців: аналіз судової практики за 2024 рік

МАТЕРІАЛ ПІДГОТОВЛЕНО АДВОКАТОМ
ВІКТОРІЄЮ ПОЛІЩУК

(ГОЛОВА КОМІТЕТУ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА,
ЧЛЕН ЦЕНТРУ НАДАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА КООРДИНАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ
АДВОКАТІВ З ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НААУ)

Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років після закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців (частина 2 статті 46 ЦК України).

Згідно з частиною 3 статті 46 ЦК України фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це. Фізична особа, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті.

Порядок оголошення фізичної особи померлою встановлюється ЦПК України (частина четверта статті 46 ЦК України). Відповідно до статті 305 ЦПК України заява про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою подається до суду за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, або за місцезнаходженням її майна.

Згідно з частиною 1 статті 306 ЦПК України у заяві про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою повинно бути зазначено:

- для якої мети необхідно заявникові визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою;
- обставини, що підтверджують безвісну відсутність фізичної особи,
- або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка пропала безвісти,
- або обставини, що дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку.
- Відтак оголошення фізичної особи померлою – це ствердження судовим рішенням припущення про смерть цієї особи, тобто констатація високого ступеня ймовірності смерті.
- Підставою для оголошення особи померлою є не факти (докази), які напевне свідчать про її загибель, а обставини, що дають підставу припускати смерть такої особи.

Давайте разом проаналізуємо ситуацію з практичними кейсами з судової практики.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 02.07.2024 у справі №183/3972/22 (провадження №61-11515св23) про визнання особи померлою

Обставини справи. Представник військової частини НОМЕР_1 звернувся до суду із заявою, у якій просив визнати померлим ОСОБА_3; днем смерті ОСОБА_3 вважати 29 серпня 2014 року.

На обґрунтування заяви представник військової частини НОМЕР_1 посилається на те, що ОСОБА_3 був призначений на посаду начальника радіостанції радіовзводу радіоцентру польового вузла зв'язку.

При проходженні військової служби ОСОБА_3 був задіяний в антитерористичній операції з 24 липня 2014 року.

За результатами службового розслідування молодший сержант ОСОБА_3 вважається зниклим безвісти. Обставини зникнення безвісти свідчать про факт настання смерті ОСОБА_3.

Протягом останніх восьми років ніяких відомостей про його місцезнаходження не надходило.

Метою звернення до суду є необхідність виключення ОСОБА_3 зі списків особового складу військової частини та виплата всіх належних сум його родичам.

Обґрунтування Суду. За обставинами цієї справи сиди попередніх інстанцій, належним чином оцінивши надані заявником докази, з урахуванням того, що представник заінтересованої особи ОСОБА_1 на судовому засіданні також підтвердив, що у місці постійного проживання ОСОБА_3 із серпня 2014 року відсутній, як і відсутні відомості про його місце перебування, ОСОБА_1 неодноразово зверталася із запитом щодо розшуку ОСОБА_3, який зник у районі проведення антитерористичної операції, правильно встановили, що ОСОБА_3 пропав безвісти у серпні 2014 року під час безпосередньої участі в АТО за обставин, що загрожували йому смертю, дійшли правильного висновку про наявність підстав для задоволення заяви військової частини НОМЕР_1.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» період проведення антитерористичної операції – час між датою набрання чинності Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року

«Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року №405/2014 та датою набрання чинності Указом Президента України про завершення проведення антитерористичної операції або військових дій на території України.

Згідно з Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року №116/2018 «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» змінено формат проведення АТО, що дає підстави оголосити померлим ОСОБА_3 відповідно до статті 46 ЦК України. Військова частина НОМЕР_1 звернулася до суду 25 липня 2022 року після спливу майже восьми років після закінчення АТО.

Такі висновки судів узгоджуються з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 31 травня 2023 року у справі №177/11/20, і спростовують аргументи касаційної скарги про те, що суди неправильно застосували до спірних правовідносин положення статті 46 ЦПК України.

Щодо аргументів касаційної скарги про те, що при ухваленні оскаржених судових рішень суди не врахували правової позиції Верховного Суду, викладеної у постановках від 22 квітня 2020 року у справі №200/14136/17, від 12 травня 2022 року у справі №635/6172/17 та у справі №264/6124/18, колегія суддів доходить таких висновків.

Верховний Суд у постанові від 22 квітня 2020 року у справі №200/14136/17 вказував, що справи про спадкування розглядаються судами за правилами позовного провадження, якщо особа звертається до суду з вимогою про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які можуть вплинути на спадкові права й обов'язки інших осіб та (або) за наявності інших спадкоємців і спору між ними. Якщо виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа може звернутися до суду із заявою про встановлення цих фактів, яка у разі відсутності спору розглядається за правилами окремого провадження. Якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження з'ясується, що має місце спір про право, суд залишає заяву без розгляду та роз'яснює заявникові, що він має право звернутися до суду з позовом на загальних підставах.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 12 травня 2022 року у справі №635/6172/17 звернула увагу на те, що Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), проаналізувавши приписи статті 1177 ЦК України, у редакції,

чинній до 09 червня 2013 року, та статті 1207 цього Кодексу, у справах за заявами №№54904/08 і 3958/13 (поданими потерпілими, яким держава не компенсувала шкоду, завдану внаслідок кримінального правопорушення) вказав, що отримання відшкодування на підставі зазначених приписів можливе лише за дотримання умов, які у них передбачені, та за наявності окремого закону, якого немає і в якому мав би бути визначений порядок присудження та виплати відповідного відшкодування. Тому ЄСПЛ відзначив, що право на відшкодування державою потерпілим внаслідок кримінального правопорушення в Україні ніколи не було безумовним. Оскільки заявники не мали чітко встановленого в законі права вимоги для цілей, передбачених статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, вони не могли стверджувати, що мали легітимне очікування на отримання будь-яких конкретних сум від держави. З огляду на це ЄСПЛ визнав скарги заявників на порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції несумісними з положеннями Конвенції *ratione materiae* (див. ухвали ЄСПЛ щодо прийнятності від 30 вересня 2014 року у справі «Петльований проти України», заява №54904/08 та від 16 грудня 2014 року у справі «Золотюк проти України», заява №3958/13).

Верховний Суд у постанові від 22 квітня 2021 року у справі №264/6124/18 зауважував, що кримінальне правопорушення вважається вчиненим в умовах особливого періоду, якщо на момент його скоєння дію Указу Президента України від 17 березня 2014 року №303/2014 «Про часткову мобілізацію» не було припинено його рішенням про переведення усіх інституцій України на функціонування в умовах мирного часу. Дії військовослужбовця кваліфікуються як заподіяння тілесних ушкоджень начальникові в умовах особливого періоду (частини третя статті 405 КК), якщо він, достовірно знаючи, що перебуває на території пересувного госпіталю та будучи ознайомленим з правилами поведінки на цьому режимному об'єкті, здійснив насильство стосовно лікаря, який завідомо для винної особи був офіцером та відповідно до Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України його начальником.

Таким чином, висновки у наведених представником заявника справах здійснені Верховним Судом за інших фактичних обставин та правового регулювання, а тому колегія суддів відхиляє цей довід касаційної скарги.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120207249>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.05.2024 у справі №337/2489/23 (провадження №61-13752св23) щодо встановлення факту зниклого безвісти

Обставини справи. 24 лютого 2022 року її чоловік ОСОБА_2 був призваний до лав Збройних Сил України та направлений для проходження військової служби у військову частину НОМЕР_1 «Десна», що базувалася у с-щі Десна Козелецького району Чернігівської області.

17 травня 2022 року ця військова частина була піддана ракетному удару з боку військ країни-агресора, в результаті чого загинула численна кількість військовослужбовців. Багато загиблих отримали ушкодження, що ускладнили негайну ідентифікацію, частина тіл знищена повністю, що зумовило їх статус як зниклих безвісти.

Встановити тіло її чоловіка ОСОБА_2 не вдалося, про що офіційно сповістили його родичів. Зокрема, матір ОСОБА_3 повідомили, що ОСОБА_2 зник безвісти 17 травня 2022 року в населеному пункті Десна під час ракетного удару з боку РФ.

ОСОБА_1 звернулася до Олександрівського ВДРАЦС у м. Запоріжжі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) для отримання свідоцтва про смерть чоловіка, проте їй було відмовлено у зв'язку з відсутністю необхідних документів, зокрема медичних документів про смерть або рішення суду. Встановлення факту смерті чоловіка необхідне їй для можливості проведення належної державної реєстрації смерті та отримання свідоцтва про смерть чоловіка, яке необхідне для отримання грошової допомоги від держави у зв'язку із загибеллю військовослужбовця.

ОСОБА_1 просила встановити факт смерті її чоловіка ОСОБА_2, який загинув ІНФОРМАЦІЯ_2 у с-щі Десна Козелецького району Чернігівської області.

Обґрунтування Суду. У справі, що переглядається, апеляційний суд встановив, що разом із заявою про встановлення факту смерті заявник надала наказ командира в/ч НОМЕР_2 від 16 червня 2022 року №170 «Про підсумки проведення службового розслідування», сповіщення сім'ї від 24 червня 2022 року №730 про те, що ОСОБА_2 зник безвісти 17 травня 2022 року в районі населеного пункту Десна під час ракетного обстрілу, витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Апеляційний суд, оцінивши належність і допустимість доказів у їх сукупності, зробив висновок про відмову в задоволенні заяви ОСОБА_1, оскільки не надано належних та допустимих доказів, на підставі яких суд може достовірно встановити смерть ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1. За таких обставин суд зробив обґрунтований висновок про відсутність підстав для задоволення заяви.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331600>.

Постанова Верховного Суду складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 25.04.2024 у справі №278/970/23 (провадження №61-16074св23) щодо встановлення факту смерті

Обставини справи. У лютому 2023 року ОСОБА_1 звернулася до суду із заявою, в якій просила встановити факт смерті її сина ОСОБА_2, який зник безвісти 17 травня 2022 року у населеному пункті Десна Чернігівської області під час ракетного удару з боку країни-агресора російської федерації. Також просила вважати смерть її сина пов'язаною із захистом Батьківщини.

На обґрунтування заяви зазначала, що вона є матір'ю ОСОБА_2, який був направлений до лав Збройних Сил України, у військову частину НОМЕР_1, для оперативного доукомплектування військ в період дії воєнного стану.

У травні 2022 року він проходив військову службу у навчальному центрі «ІНФОРМАЦІЯ_2», розташованому за АДРЕСА_2, на посаді командира відділення самохідно-артилерійського дивізіону.

Вона отримала сповіщення про те, що її син зник безвісти ІНФОРМАЦІЯ_4 під час ракетного обстрілу навчального центру військами російської федерації.

За цим фактом порушено кримінальне провадження, яке на цей час триває. Згідно з висновками ДНК збігів з ОСОБА_2 не встановлено.

Заявниця також вказує, що з метою отримання свідоцтва про смерть сина вона звернулася з відповідною заявою до відділу державної реєстрації актів цивільного стану у місті Житомирі Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), однак їй було відмовлено у видачі свідоцтва про смерть сина та роз'яснено, що у цьому випадку необхідно встановити факт смерті сина в судовому порядку.

Встановлення цього факту необхідне заявниці для вирішення соціально-побутових питань.

Обґрунтування Суду. Суди попередніх інстанцій у цій справі встановили, що внаслідок ракетного удару країни агресора російської федерації ІНФОРМАЦІЯ_4 по казармі військової частини під час виконання обов'язків військової служби, пов'язаних із захистом Батьківщини, загинув син заявниці – військовослужбовець ОСОБА_2.

На час розгляду справи тіло ОСОБА_2 не ідентифіковано, у зв'язку із чим неможливо в позасудовому порядку отримати відповідний лікарський документ про смерть сина заявниці.

Повно та всебічно дослідивши обставини справи, перевіривши їх доказами, які оцінені на предмет належності, допустимості, достовірності, достатності та взаємного зв'язку, установивши, що звернення заявниці до суду із заявою про встановлення факту смерті сина під час виконання ним обов'язків військової служби, пов'язаних із захистом Батьківщини, є належним способом захисту її прав, оскільки від його встановлення залежить виникнення та реалізація особистих і майнових прав заявника як члена сім'ї загиблого військовослужбовця, суди дійшли обґрунтованого висновку про задоволення вимог заяви ОСОБА_1 у цій справі.

Колегія суддів відхиляє доводи касаційної скарги про те, що суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, на порушення вимог частини другої статті 46 ЦК України передчасно, до спливу шести місяців від дня закінчення воєнних дій, вирішив питання про встановлення факту загибелі ОСОБА_2, оскільки як встановлено у матеріалах справи, молодший сержант ОСОБА_2 перебував у казармі військової частини НОМЕР_1 під час ракетного удару, нанесеного збройними силами російської федерації ІНФОРМАЦІЯ_4 у смт АДРЕСА_1, а тому шестимісячний строк, передбачений вказаною нормою, слід обраховувати з моменту настання відповідної події.

Наведене також узгоджується із правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постановках від 26 лютого 2024 року у справі №686/9938/23 та від 10 квітня 2024 року у справі №274/3135/23.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118626939>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 02.05.2024 у справі №280/2664/23 (адміністративне провадження №К/990/37141/23) щодо визнання бездіяльності протиправною

Обставини справи. На обґрунтування позовних вимог позивачка зазначила, що вона є матір'ю солдата ОСОБА_2, який за повідомленням ІНФОРМАЦІЯ_3 зник безвісти 14.03.2022 під час виконання бойового завдання з відсічі збройної агресії російської федерації поблизу населеного пункту Благодатне Донецької області під час зіткнення з противником та не повернувся до розташування військової частини, а у травні 2022 року стало відомо, що він загинув. Службовим розслідуванням, призначеним наказом командира в/ч НОМЕР_1 від 12.05.2022 №1021 за фактом загибелі ОСОБА_2, встановлено дату загибелі останнього – 14.03.2022, про що складений акт про настання смерті від 12.05.2022 №16. Свідоцтво серії №НОМЕР_2 про смерть ОСОБА_2 позивачка отримала 25.07.2022. Відповідно до витягу з протоколу №2745 засідання 18 Регіональної військово-лікарської комісії по встановленню причинного зв'язку захворювання, поранень, травм, контузій, каліцтв від 23.11.2022 травма та поранення, які призвели до смерті ОСОБА_2, ТАК, пов'язані із захистом Батьківщини.

Позивачка стверджує, що їй одночасно з повідомленням про зникнення сина роз'яснили право звернутися до відповідача із заявою про отримання грошового забезпечення зниклого безвісти солдата ОСОБА_2, яким позивачка і скористалася. Так, за твердженням позивачки, у квітні та травні 2022 року вона написала кілька заяв та направила їх на адресу відповідача, але грошового забезпечення замість ОСОБА_2 не отримувала. Разом з тим 29.09.2022 на її рахунок в АТ «Райффайзен Банк» від відповідача надійшла допомога на поховання у розмірі 11 965 грн та 125 488,39 грн грошового забезпечення ОСОБА_2 за березень 2022 року.

З відповіді в/ч НОМЕР_1 від 05.04.2023 №с/1638 на адвокатський запит представника позивачки останній стало відомо, що зі списків особового складу ЗСУ ОСОБА_2 виключений у зв'язку з його смертю (із загибеллю) лише 06.09.2022 на підставі наказу командира ІНФОРМАЦІЯ_4 від 06.09.2022 №159-РС, а зі списків особового складу в/ч НОМЕР_1 – з 14.03.2022 на підставі наказу командира цієї в/ч від 14.09.2022 №258, довідка про розмір грошового забезпечення та грошовий атестат ОСОБА_2 видали 26.09.2022.

З наведеного позивачка робить висновок, що ОСОБА_2 у період з 14.03.2022 по 12.05.2022 перебував у статусі особи, яка зникла безвісти, а в період з 12.05.2022 по 14.09.2022 продовжував перебувати у списках особового складу в/ч НОМЕР_1, а тому вона на підставі приписів Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та Порядку №884 має право отримати грошове забезпечення ОСОБА_2, включаючи додаткову винагороду, передбачену Постановою №168, за вказані періоди до дня його виключення зі списків особового складу військової частини.

Обґрунтування Суду. Відмовляючи у задоволенні позову, суди попередніх інстанцій виходили виключно з того, що відповідач, встановивши факт загибелі внаслідок вибухової травми 14.03.2022 солдата ОСОБА_2, наказом командира військової частини НОМЕР_1 (по стройовій частині) від 14.09.2022 №258 виключив останнього з 14.03.2022 зі списків особового складу частини, як наслідок, у відповідача після виключення ОСОБА_2 зі списків особового складу відпав обов'язок з виплати йому грошового утримання, та зі свого боку підстав для такої виплати не має і відносно до позивачки.

Водночас суди попередніх інстанцій не надали жодної оцінки доводам сторони позивачки про те, що факт смерті ОСОБА_2 був підтверджений лише 12.05.2022 проведеним службовим розслідуванням.

Суди не встановлювали обставин, як обліковувався у списках особового складу військової частини НОМЕР_1 солдат ОСОБА_2, про зникнення безвісти якого офіційно було повідомлено його матір, у період до 12.05.2022, а також як продовжував обліковуватися цей солдат після встановлення факту його загибелі до моменту його виключення зі списків особового складу наказом від 14.09.2022. Необхідних доказів суди не витребували та не досліджували.

Суди не надали жодної оцінки доводам позивачки, покладеним нею у підстави позову, про порушення відповідачем положень Порядку №884. Суди не встановлювали обставин, чи направлялися позивачкою відповідачу заяви про виплату грошового забезпечення зниклого безвісти військовослужбовця із наданням необхідного пакета документів, чи отримували такі заяви відповідач, чи були вони розглянуті протягом 15 днів з прийняттям відповідного рішення, як того вимагає пункт 5 цього Положення.

Натомість, обмежившись виключно наявністю наказу від 14.09.2022, яким ОСОБА_2 виключено зі списків особового складу 14.03.2022, суди попередніх інстанцій не з'ясували суті спірних правовідносин, ураховуючи хронологію подій, які передували прийняттю цього наказу, не з'ясували всіх обставин, на які посилалася позивачка у позовній заяві та з якими пов'язувала протиправну бездіяльність відповідача щодо невиплати їй грошового забезпечення ОСОБА_2.

При цьому при вирішенні спірних правовідносин суди попередніх інстанцій застосували нормативно-правовий акт, який на момент виникнення спірних правовідносин втратив чинність, і не застосували приписи Порядку №884.

Викладене в сукупності дає підстави для висновку про недотримання судами попередніх інстанцій принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи під час дослідження зібраних у справі доказів, що унеможливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи в розрізі кожного з предметів оскарження у цій справі, і це порушення неможливо усунути на стадії касаційного провадження.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118826614>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24.04.2024 у справі №756/5840/23 (провадження №61-1825св24) щодо встановлення факту смерті

Обставини справи. Свої вимоги Позивач мотивувала тим, що вона є матір'ю ОСОБА_2. Її син ОСОБА_2 був призваний на військову службу під час мобілізації 27 березня 2022 року ІНФОРМАЦІЯ_3. У квітні 2022 року ОСОБА_2 прийнято на посаду командира бойової машини – командира 2 механізованого відділення 3 механізованого взводу 1 механізованої роти 3 механізованого батальйону військової частини. Згідно з актом службового розслідування, складеним у липні 2022 року, 15 квітня 2022 року поблизу населеного пункту Новоселівка особовий склад 1 механізованої роти 3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1 потрапив під ворожий мінометно-артилерійський обстріл, після чого зник безвісти командир бойової машини – командир 2 механізованого відділення 3 механізованого взводу 1 механізованої роти 3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1 молодший сержант ОСОБА_2.

Заявниця вказувала, що вона 10 серпня 2022 року звернулася до Оболонського УП ГУ Національної поліції в м. Києві із заявою про те, що з 15 квітня 2022 року втратила зв'язок із сином. Також вона отримала від ІНФОРМАЦІЯ_4 матеріали службового розслідування №791 від 03 квітня 2023 року за фактом зникнення безвісти молодшого сержанта ОСОБА_2.

Згідно з доводами заявниці у зв'язку з відсутністю документів, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року №52/5, які є підставою для державної реєстрації смерті, Оболонський відділ державної реєстрації актів цивільного стану у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) не має можливості зареєструвати смерть ОСОБА_2. Встановлення факту смерті сина їй необхідно для державної реєстрації смерті сина в органах РАЦС. Від цього залежить виникнення її особистих і майнових прав, зокрема, щодо отримання одноразової допомоги після загибелі сина та оформлення спадщини після його смерті.

З урахуванням зазначеного ОСОБА_1 просила встановити факт смерті ІНФОРМАЦІЯ_5 о 18 год 00 хв громадянина України ОСОБА_2, уродженця м. Києва, військовослужбовця Збройних Сил України, в/ч №НОМЕР_1, який загинув у с. Новоселівка Покровського району Донецької області, під час проходження військової служби при веденні бойових дій із забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони Батьківщини та територіальної цілісності, відсічі і стримування збройної агресії з боку збройних сил держави-агресора на території Донецької області.

Обґрунтування Суду. Ухвалюючи рішення про задоволення заяви ОСОБА_1 про встановлення факту смерті її сина ОСОБА_2, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, враховуючи вказані норми матеріального права, правильно встановивши обставини справи, які мають суттєве значення для її вирішення, надавши належну оцінку поданим доказам, дійшов достатньо обґрунтованого висновку про те, що заявницею наведено достатньо аргументів та надано достатньо доказів, які з урахуванням положень статті 317 ЦПК України дають підстави для встановлення факту смерті ІНФОРМАЦІЯ_5 громадянина України, військовослужбовця Збройних Сил України, військової частини №НОМЕР_1, який загинув під час ведення бойових дій у с. Новоселівка Покровського району Донецької області, під час проходження військової служби із забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони Батьківщини та територіальної цілісності, відсічі і стримування збройної агресії з боку збройних сил держави-агресора на території Донецької області.

Факт смерті ОСОБА_2 підтверджується актом службового розслідування від 25 березня 2023 року, письмовими поясненнями ОСОБА_6 та ОСОБА_7, актом про настання смерті від 27 березня 2023 року, витягом з наказу командира військової частини НОМЕР_1 №902 від 27 березня 2023 року про результати службового розслідування за фактом зникнення безвісти молодшого сержанта.

Матеріалами службового розслідування за фактом зникнення безвісти ОСОБА_2 №791 від 03 квітня 2023 року встановлено, що 22 квітня 2022 року після припинення артилерійського обстрілу солдат військової частини та солдат військової частини ОСОБА_7 дістали з-під завалів школи поранених та вбитих військовослужбовців.

Серед тих, хто загинув та кого вони дістали з-під завалів, було тіло мертвого командира бойової машини – командира 2 механізованого відділення 3 механізованого взводу 1 механізованої роти 3 механізованого батальйону військової частини НОМЕР_1 молодшого сержанта ОСОБА_2, яке вони розмістили перед школою на задньому дворі. Тіло ОСОБА_2 через потужність та інтенсивність ворожих артилерійських обстрілів евакуювати не вдалося.

Матеріали справи також містять фотокартки загиблих військовослужбовців, на яких заявниця візуально ідентифікувала тіло свого загиблого сина. Також заявниця стверджувала, що отримала від ІНФОРМАЦІЯ_4 сповіщення сім'ї №256 від 03 липня 2023 року, в якому зазначено, що її син загинув ІНФОРМАЦІЯ_5. Вказані обставини з достатньою вірогідністю підтверджують факт смерті ІНФОРМАЦІЯ_5 ОСОБА_2.

Звернення заявниці із заявою про встановлення юридичного факту у порядку окремого провадження узгоджується з позицією Великої Палати Верховного Суду, висловленою у постанові від 23 січня 2024 року у справі №523/14489/15-ц (провадження №14-22цс20), оскільки заявниця не має іншої можливості одержати свідоцтво про смерть сина, яке посвідчує факт, що має юридичне значення, а чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення таких юридичних фактів. Доводи Міністерства оборони України про наявність між учасниками справи спору про право є безпідставними.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118688757>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24.04.2024 у справі №694/2318/23 (провадження №61-2911св24) щодо встановлення факту проживання однією сім'єю

Обставини справи. У вересні 2023 року ОСОБА_1, заінтересовані особи: виконавчий комітет Ватутінської міської ради Черкаської області, ІНФОРМАЦІЯ_1, звернувся до суду із заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю.

Свої вимоги ОСОБА_1 мотивував тим, що ІНФОРМАЦІЯ_2 його племінник ОСОБА_2 біля м. Бахмут Донецької області, маючи звання старшого солдату та виконуючи бойове завдання, зник безвісти.

Посилався на те, що він звернувся до ІНФОРМАЦІЯ_3 для отримання грошового забезпечення, матеріальної допомоги та надання пільг, проте отримав відмову, оскільки не зміг підтвердити свої сімейні стосунки з ОСОБА_2 документально.

Посилався на те, що встановлення факту родинних відносин йому необхідне для реалізації права на отримання грошової допомоги у зв'язку зі зникненням свого племінника.

Ураховуючи наведене, ОСОБА_1 просив суд: визнати факт його проживання однією сім'єю з ОСОБА_2 з 1997 року по день зникнення безвісти останнього.

Обґрунтування Суду. Суди попередніх інстанцій дійшли неправильного висновку про те, що заява ОСОБА_1, заінтересовані особи: виконавчий комітет Ватутінської міської ради Черкаської області, ІНФОРМАЦІЯ_1, про встановлення факту проживання однією сім'єю з ОСОБА_2, який 22 жовтня 2022 року, будучи військовослужбовцем та виконуючи бойове завдання біля м. Бахмут Донецької області, зник безвісти, не підлягає вирішенню у порядку цивільного судочинства. Такий висновок не відповідає приписам статті 255 ЦПК України.

Суди попередніх інстанцій не звернули уваги на доводи заявника щодо неможливості документально підтвердити факт проживання його однією сім'єю зі зниклим безвісти племінником ОСОБА_2, що позбавляє його можливості реалізувати права, встановлені законом. Спір із приводу законності відмови у призначенні державою та виплати заявнику грошової допомоги відсутній, на чому наголошував ОСОБА_1 як у заяві про встановлення юридичного факту, так і в апеляційній та касаційній скаргах.

Детальніше з постановою можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118688762>.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28.02.2024 у справі №506/358/22 (провадження №61-7094св23) щодо встановлення факту смерті

Обставини справи. Судами попередніх інстанцій встановлено та підтверджується матеріалами справи, що ОСОБА_1 є дружиною ОСОБА_3. У шлюбі вони мають двох малолітніх дітей. Ці обставини підтверджуються копією паспорта, свідоцтвом про шлюб і свідоцтвами про народження дітей.

Згідно з актом про настання смерті від 05 травня 2022 року, ОСОБА_10, ІНФОРМАЦІЯ_1 о 12 год 30 хв ОСОБА_3 помер/загинув за таких обставин: о 02 год ІНФОРМАЦІЯ_6 року екіпаж катера зайняв лінію радіолокаційної розвідки в районі Кінбурнської коси, на катері перебувало 19 (дев'ятнадцять) членів екіпажу.

Катер здійснював розвідку в районі, рухаючись курсами 140-320 зі швидкістю 12 вузлів (періодично виконуючи маневри координат). Близько о 12 год 30 хв ІНФОРМАЦІЯ_6 у правий борт в район машинного відділення влучила ракета. Ракету було випущено з ворожого літака збройних сил РФ (ракета протикорабельна, імовірно Х31). Під час влучання ракети в катер деякі члени екіпажу (підписанти акта) перебували на ходовому містку. Після влучання ракети члени екіпажу (підписанти акта) спустилися до радіорубки та хотіли пройти через центральний коридор, але не змогли, тому що прохід було заблоковано, після чого члени екіпажу (підписанти акта) повернулися до ходового містка та через правий борт перебралися до даху радіорубки, а з неї спустилися до баку. Після того як катер почав іти під воду, члени екіпажу (підписанти акта) попливли до рятувального надувного плоту. Коли члени екіпажу (підписанти акта) забралися на пліт, то побачили виступаючу щоглу з води. Катер затонув у точці з координатами Ш=46°28'327 N; Д=31°25'564 E. Внаслідок ракетного удару пропало безвісти 11 членів екіпажу.

Відповідно до сповіщення про смерть (загибель) №6 на старшину першої статті ОСОБА_3 від 05 березня 2022 року, останній зник безвісті, виконуючи бойове завдання, в результаті авіаудару ворожим літаком РФ по патрульному катеру «Слов'янськ» військової частини НОМЕР_1, у результаті чого попадання крилатої ракети «повітря – земля» призвело до затоплення катера ІНФОРМАЦІЯ_6 та зникнення.

Обґрунтування Суду. На підтвердження вимог своєї заяви заявниця надала суду лише копію акта про настання смерті від 05 травня 2022 року, в якому зазначено вірогідне припущення, що, оскільки ОСОБА_3 перебував на катері в районі Кінбурнської коси, в правий борт якого ІНФОРМАЦІЯ_1 о 12 год 30 хв влучила ворожа ракета, внаслідок чого катер затонув, а після затоплення катера ОСОБА_3 не було на рятувальному плоту із залишками команди, то він загинув.

Крім того, заявниця надала суду копію сповіщенням про смерть (загибель) №6 на старшину першої статті ОСОБА_3 від 05 березня 2022 року, в якій вказано про те, що ОСОБА_3 зник безвісті, виконуючи бойове завдання, в результаті авіаудару ворожим літаком РФ по патрульному катеру «Слов'янськ» військової частини НОМЕР_1, внаслідок чого попадання крилатої ракети «повітря – земля» призвело до затоплення катера ІНФОРМАЦІЯ_6 та зникнення ОСОБА_3.

Вказані докази у своїй сукупності достовірно не свідчать про смерть ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_1, а лише дають підстави для обґрунтованого припущення смерті за обставин, що підтверджені цими доказами, які можуть свідчити про смерть останнього.

З огляду на це підстав для задоволення заяви ОСОБА_1 про встановлення факту смерті її чоловіка ОСОБА_3 (військовослужбовця) у певний час – ІНФОРМАЦІЯ_1 під час виконання бойового завдання за пунктом 8 частини першої статті 315 ЦПК України немає.

Разом з тим Верховний Суд вважає за необхідне зазначити, що з огляду на встановлені у цій справі обставини та наявність у заявниці вірогідного припущення про смерть ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_1, заявниця не позбавлена можливості звернутися до суду із заявою про оголошення судом ОСОБА_3 померлим на підставі частини другої статті 46 ЦК України.

Суди першої та апеляційної інстанцій, вирішуючи справу, на вказане уваги не звернули та дійшли помилкового висновку щодо наявності підстав для задоволення заяви ОСОБА_1 про встановлення факту смерті.

Отже, рішення судів першої та апеляційної інстанцій не можна визнати законними та обґрунтованими, вони підлягають скасуванню.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за покликанням:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117624259>.

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

ЦЕНТР НАДАННЯ МЕТОДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА КООРДИНАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ
АДВОКАТІВ З ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НААУ

2024